

### DE DIPLOMATIEKE ARCHITECTUUR VAN BELGIË: ONTSTAAN EN ONTWIKKELING



Semester	1 en 2
Campus	Gent
Studiepunten	30 SP architectuur / 25 SP interieurarchitectuur
Begeleiding	Prof. Anne-Françoise Morel, Prof. Fredie Floré, Charlotte Rottiers

### Leerresultaten

- De student kan een op onderzoek gefundeerd ontwerp genereren.
- De student kan in zijn ontwerpproces zelfstandig methodologisch te werk gaan.
- De student kan continu en creatief zijn kennis uitbreiden.
- De student kan een complex (architectuur)ontwerp kritisch situeren;
- De student kan intercultureel denken en handelen.
- De student kan zijn onderzoek communiceren aan een breed scala van stakeholders (internationaal, cross disciplinair,...).
- De student kan op persoonlijke wijze zijn onderzoek grafisch en mondeling communiceren vanuit artistiek-architecturaal perspectief.
- De student kan een eigen onderzoek- of projectstrategie formuleren

### Beschrijving inhoud en aanpak

Diplomatieke architectuur vormt binnen de architectuurpraktijk en de architectuurgeschiedenis een zeer specifiek topic. Het begrip diplomatieke post of diplomatieke architectuur omvat vanuit het perspectief van de architectuur alle gebouwen van de permanente vertegenwoordiging van één land binnen de grenzen van een gastland. Het begrip doelt dus zowel op ambassades en legaties (de kanselarij), en de residentie van de ambassadeur. Hoewel het concept van de diplomatieke post vanaf de 19de eeuw courant werd gebruikt, evolueerde het pas in de loop van de 20ste eeuw tot de architecturale opdracht en typologie van het ambassadegebouw. Het is pas vanaf de 19de eeuw dat staten en overheden investeerden in de aankoop van monumentale en representatieve panden om hun diplomatieke corps en kantoren in onder te brengen. Veel van deze gebouwen doen vandaag nog steeds dienst als ambassade.

In het ontwerp van diplomatieke posten moeten praktische vereisten zoals toegankelijkheid, veiligheid, de accommodatie van kantoorruimtes en representatieve vertrekken, worden verzoend met eisen inzake decorum en (nationale) representatie. Terrorisme, economische recessie, besparingen, e-diplomacy etc. zijn factoren die het historische ambassade-patrimonium zwaar onder druk zetten; het itinerant karakter van het diplomatiek métier zorgt er tevens voor dat het diplomatieke patrimonium (gebouwen, maar vooral ook interieurinrichting) vluchtig is. Bovendien stelt zich ook het probleem van het beheer van nationaal “erfgoed” in het buitenland. Een grondige inventarisatie,

historische contextualisatie en reflectie zijn noodzakelijk voor een goed beheer van dit specifieke architecturale patrimonium. Deze masterproefoefening draagt bij aan deze lacune in het onderzoek door zich toe te spitsen op verschillende Belgische cases, zowel consulaten, legaties als ambassades, in de vroege 20<sup>ste</sup> eeuw en naoorlogse periode:

Methode, vaardigheden en output:

- De scriptie hanteert de historische casuïstiek en gebouwanalyse als primaire methode. Op basis van primair bronnenmateriaal en bestaande secundaire literatuur zullen cases historisch onderzocht worden (archieven en literatuurstudie, architectuurbeschrijving).
- De ontstaans- en gebruiksgeschiedenis van de gebouwen wordt gecontextualiseerd aan de hand van literatuur over de ontwikkeling van het beroep van de architect, het ontstaan van de moderne diplomatie, geopolitiek en culturele diplomatie, het ontstaan van de moderne hoofdstad, de geschiedenis van het ontwerpen, inclusief stijlkeuzes en de debatten architectuur en vormgeving.
- Van de student wordt verwacht dat die zich inwerkt in archiefonderzoek en de resultaten hiervan in dialoog brengt met diens vaardigheden als architect (plananalyses, ruimtelijk analyse, gebouwbeschrijvingen, het maken van reconstructietekeningen waar nodig).
- Het onderzoek zal resulteren in een wetenschappelijk geschreven tekst, onderbouwd met illustraties, tekeningen of andere visualisaties.

Alle cases staan open voor studenten architectuur, case drie is tevens toegankelijk voor studenten interieurarchitectuur.

De student kan kiezen uit volgende cases:

#### CASE 1: HET BELGISCH HUIS/MAISON BELGE:, EEN VOORMALIGE CULTURELE AMBASSADE IN KEULEN (1950-2015)

Het Belgisch Huis in Keulen (1948-1950) werd opgericht als economisch en cultureel centrum in Keulen. Tot diens activiteiten behoorden het organiseren van verschillende culturele events zoals tentoonstellingen, lezingen en recitals die de Belgische cultuur in Duitsland vertegenwoordigden; daarnaast was het medeverantwoordelijk voor het vergroten van de Belgische economische slagkracht in de moeilijke naoorlogse periode. Het zal uitgroeien tot de Belgische culturele ambassade in Keulen en daarmee het voorbeeld stellen voor gelijkaardige projecten vanuit het Verenigd Koninkrijk, Italië, Frankrijk, ...

Het gebouw wordt ontworpen door lokale architect Johannes 'Hans' Schüller opgetrokken in de Stuttgarter-stijl met materialen die België typeren, zoals Belgisch marmer, limbhout, vernissen, textielstoffen, neonverlichting, ... Het Belgisch Huis zal een geliefde cultuurinstelling worden in Keulen, maar een woelige geschiedenis kennen met meerdere veranderingen in bestuur, opdracht en programmatie.



In 2015 werd gebouw verkocht door het Belgische Ministerie van Buitenlandse Zaken, ondanks veelvuldig protest, maar met veel aandacht voor diens geschiedenis gerestaureerd door de nieuwe eigenaar. De bibliotheek, theaterzaal, inkomhal en trappenhall werden zorgvuldig gerestaureerd met authentieke materialen en technieken. Momenteel is het Belgisch Huis het tijdelijke onderkomen van het Romeins-Germaanse archeologische museum, maar nadien zal een nieuwe functie gezocht moeten worden.

De masterproef zal vertrekken vanuit het (nog niet geïnventariseerde) archief van het Belgisch Huis, momenteel bewaard in Keulen en ter beschikking gesteld door de Vrienden van het Belgisch Huis. De analyse focust op (1) reconstructie van de bouw en ingebruikname in 1950, functie Belgisch Huis in overkoepelend beleid Ministerie van Buitenlandse, bespreking veranderende functies en partners van het Belgisch Huis doorheen de decennia en rol van belangrijke actoren zoals directeur De Buck (2) analyse van de symboolwaarde en instrumentalisering van het gebouw en interieur; theoretisering van het gebouw en stijlkenmerken als vorm van culturele diplomatie (3) wisselwerking met ambassade Bonn (4) verkoop en herbesteding van het Belgisch Huis, analyse erfgoedwaarde en problematisering van de vereniging van de 'Belgische identiteit' en geschiedenis met een nieuwe functie (5) exploratie mogelijke nieuwe invulling van het Belgisch Huis, link verdwenen musea en Kunsthalle aan de overkant van de Caciliënstrasse (6) Situeren van het fenomeen van de culturele ambassade in het Belgische beleid (vergelijking met bv. Academia Belgica Rome en Fondation Biermans-Lapôte Parijs)

Afbeelding (vorige pagina): Belgisch Huis/Maison Belge in Keulen (archief van de Vrienden van het Belgisch Huis in Keulen)



## CASE 2: BELGIE'S CONSULATEN IN OVERZEESE GEBIEDEN: EEN TYPOLOGIESTUDIE (1910-1940)

Hoewel historisch onderzoek naar overheidsgebouwen reeds belangrijke inzichten biedt in de verhouding tussen architectuur en politiek, blijft de studie en kennis van diplomatieke architectuur vrijwel beperkt tot de ambassades van enkele grootmachten. Nochtans investeerden ook kleinere landen vanaf het midden van de 19de eeuw in diplomatieke architectuur, vanuit praktische overwegingen en als instrument van nationale representatie in het buitenland. Dit leidde sinds de 20ste eeuw – en in het bijzonder het Interbellum - tot het ontwerpen van verschillende nieuwbouwprojecten.

Dit masterproefonderwerp focust op Belgische nieuwbouwprojecten in deze periode en in het bijzonder op consulaten. Deze op economie en handel gerichte missies in secundaire steden werden nog niet aan een uitgebreide studie onderwerpen, maar zijn een fascinerende case aangezien zo wegens hun groot economisch potentieel een van de eerste locaties waren waar België zou investeren in de aankoop en bouw van vastgoed. Deze projecten kaderen in de op economische expansie gerichte Belgische politiek, en de daaruit voortvloeiende neo-imperiale en koloniale activiteiten in overzeese gebieden. Naast de praktische overwegingen (voorzien van accommodatie en bureauimte voor diplomaten) werd ook nagedacht over hoe België zich moest/kon presenteren in het buitenland en hoe de 'Belgische identiteit' veruitwendigd kon worden in architectuur en interieurdecoratie.

Deze case vertrekt vanuit bronnenmateriaal in het Diplomatiek Archief betreffende de aankoop en bouw van consulaten in o.a. Buenos-Aires, Shanghai, Tientsin, Manilla, Seoul en Singapore. Dit comparatief onderzoek onderzoekt het initiatief in deze projecten, verwerving grond en concessies, ontwerp en bouw van de consulaten, betrokken actoren, Belgische identiteit in bouwmaterialen, architectuurstijl en decoratie, klimatologische aanpassingen, ... Daarnaast wordt de genese van het diplomatieke gebouw en diens evolutie tot een specifieke ontwerpopdracht en typologie uitgediept aan de hand van de studie van het consulaat.

Afbeeldingen (vorige pagina): Façade en interieurfoto van het Belgische consulaat in Buenos-Aires, avenue Santa Fé, aankoop ca. 1907, gefotografeerd door de plaatselijke Minister-resident in 1912. Diplomatiek Archief Brussel, personeelsdossier 1243.

### CASE 3: RUE DE BERRI 20, PARIS –

#### BELGIË'S EERSTE INVESTERING IN DIPLOMATIEKE VASTGOED IN EUROPA

! Dit onderwerp staat open voor zowel studenten architectuur als interieurarchitectuur

Na de eerdere aankoop en bouw van legaties en consulaten in overzeese gebieden zoals Oost-Azië en het Ottomaanse rijk, investeert België voor het eerst in 1901 in vastgoed op het Europese vasteland. In Parijs wordt het hôtel particulier op Rue de Berri 20 aangekocht. Het zal van 1905 tot 1936 dienst doen als legatiegebouw, waar de minister-résident zijn accommodatie en kantoorruimte heeft, maar ook gasten kan entertainen in de representatieve ontvangstruimtes. In 1935 zal het Hôtel de la Marck aangekocht worden naar aanleiding van de statusverhoging van legatie naar ambassade. Het gebouw in Rue de Berri wordt verkocht en verliest diens functie als Belgische uitvalsbasis.

De masterproef focust op, maar niet beperkt tot, volgende aspecten (1) aankoop gebouw: wie nam initiatief, hoe werd het gebouw gevonden en aangekocht? Belang locatie en nabijheid politieke instituten en andere legaties/ambassades. (2) Wat was de aanleiding om te investeren in de Belgische vertegenwoordiging in Frankrijk? Contextualisering van aankoopproject in Belgische buitenlandse politiek en geopolitieke context op het einde van de lange 19<sup>de</sup> eeuw (3) Hoe werd de status en efficiëntie van Belgische diplomaten in Parijs verhoogd door het bezit van een eigen, nationale uitvalsbasis? Waar waren de Belgische diplomaten daarvoor gevestigd, waar werd gehuurd? (4) Renovatie en herinrichting interieur: wat waren nodige functies en objecten om dienst te doen als legatie. (5) Welke actoren waren betrokken bij de renovatie, hoe werden bedrijven en ambachtsmannen gekozen en in dienst gesteld? (6) Analyse renovaties op basis van de uitgebreide inventarissen bewaard in het archief van het Rekenhof. Analyse nodige aanpassingen in planindeling en stijlen voor de ingebruikname van het gebouw. (7) Hoe werd de aankoop onthaald in het Ministerie en Belgische parlement (polemieke problemen aankoop en vastgoedmakelaar) (8) Typologische benadering: link diplomatieke bedrijf en hôtel particulier (vergelijking andere legaties en ambassades in Parijs).

### benodigde materialen

Secundaire literatuur (diverse Belgische instellingen en online databanken)

Archiefonderzoek

- Diplomatiek Archief Brussel (Ministerie van Buitenlandse Zaken)
- Rijksarchief Brussel (fonds Rekenhof, persoonlijke correspondentie diplomaten, ministers en andere actoren)
- Archief van betrokken ambassades en consulaten

Bepaalde talenkennis is vereist in functie van de gekozen case. In het geval van case 1 is enige notie van het Duits aangewezen in de verwerking van het archiefmateriaal en secundaire literatuur. Voor case 2 en case 3 is kennis van het Frans vereist.

### begeleiding en omkadering:

Deze masterproef situeert zich in het domein van de geschiedenis en theorie van de architectuur, 19de-20ste eeuw en kadert in het bredere onderzoeksproject over diplomatieke architectuur. Momenteel lopen twee onderzoeksprojecten aan de KU Leuven - departement architectuur lopen, over de architectuur en interieurinrichting van diplomatieke posten: “Het ontwerpen van ambassades voor ‘Middle Powers’: de architectuur van Belgische en Nederlandse diplomatie in een globaliserende wereld” (Bram De Maeyer) en “Een huis voor de natie in het buitenland. Belgische diplomatieke vertegenwoordiging door architectuur en interieurdecoratie, 1831-1940” (Charlotte Rottiers), beiden onder begeleiding van prof. Fredie Floré en Prof. Anne-Françoise Morel. Dit team bouwt het kennis- en expertisecentrum DARC (Diplomatic Architecture Research Centre) uit, zie bijvoorbeeld het geplande [symposium over Belgische en Nederlandse ambassadegebouwen](#) of de [lezing gegeven aan Academia Belgica](#).

De masterproef wordt geschreven onder het promotorschap van prof. Dr. Anne-Françoise Morel en co-promotorschap van prof. Fredie Floré, met tussentijdse begeleiding door Charlotte Rottiers. De promotoren volgen het hele proces mee en zullen aanwezig zijn op de tussentijdse evaluatiemomenten.

## Timing

De begeleiding zal in het eerste semester focussen op methodes en concepten die nog niet (uitgebreid) in de eerdere opleiding aan bod kwamen, bv. archiefonderzoek, paleografie, comparatief onderzoek, netwerkanalyse, ... Hiermee krijgen de studenten de tools en skills aangereikt om gericht op zoek te gaan in archieven, databanken en bibliotheekcollecties naar de geschikte primaire en secundaire bronnen in functie van hun onderzoeksvraag en case. Het eerste semester eindigt met een eerste presentatiemoment. Hierin presenteert de student de reeds geboekte vooruitgang met een overzicht van de belangrijkste data en fases van het architectuurproject, het netwerk van actoren, het gelokaliseerde archiefmateriaal, de onderzoeksvraag en een gedetailleerd werkplan voor het tweede semester.

In het tweede semester wordt actief aan de slag gegaan met deze bronnen en start het schrijfproces. De bronnen wordt op een wetenschappelijke en kritische wijze verwerkt en met elkaar in dialoog gebracht. Lacunes worden aangevuld met verder onderzoek. De begeleiding zal intensief op de tekst ingaan en tips aanreiken om een argument op te bouwen en de lezer te engageren. De geplooidheden van architectuurhistorische masterproeven en het correct refereren van het bronnenmateriaal volgens Chicago is eveneens aandachtspunt. Daarnaast wordt de student in het tweede semester uitgenodigd creatief aan de slag te gaan met de onderzoeksresultaten en vanuit zijn positie als ontwerper-onderzoeker beeldmateriaal te produceren en na te denken over hoe deze resultaten niet alleen tekstueel maar ook visueel gecommuniceerd kunnen worden aan zowel specialisten als het brede publiek.

Het zwaartepunt van de masterproef ligt dus in het tweede semester. Vanaf dan start een wekelijkse begeleiding van het verdere verloop van de masterproef. Op een vast moment in de week zullen (online) facultatieve Q&A's plaatsvinden. Daarnaast omvat dit traject nog drie evaluatiemomenten. Enkel bij voldoende positieve tussenevaluaties (min. twee van de drie) wordt toegang verleend aan de finale jurypresentatie.

SEMESTER I		
Week 3	Sessie 1: Kennismaking	Introductie tot het onderzoek en praktische afspraken
Week 5	Sessie 2: Reading session	Vorbereiding: aandacht lezen academische teksten en synthese centrale concepten en methodes Sessie: nabespreking + verdeling topics masterproeven
Week 7	Atelier/archiefweek	Introductie tot het archiefonderzoek. Collectief bezoek aan Diplomatiek Archief + praktische workshopsessies tools onderzoek diplomatieke architectuur (werken met inventaris, paleografie, krantenonderzoek, parlementaire handelingen, ...)
Week 10	Sessie 3: Bibliografie	Opdracht: opstellen bibliografie Sessie: feedback, bespreking lacunes, introductie refereren volgens Chicago Manual of Style
Week 12	Sessie 4: Tussentijdse evaluatie 1	Presentatie van de eerste onderzoeksresultaten, onderzoeksvraag en werkplan voor het tweede semester
SEMESTER II		
Week 3	Sessie 5: Tussentijdse evaluatie 2	Presentatie van de voorlopige onderzoeksresultaten, uitgewerkte onderzoeksvraag en belangrijkste thema's
Week 8	Sessie 6: Tussentijdse evaluatie 3	Presentatie / proefjury van de voorlopige onderzoeksresultaten, uitgewerkte onderzoeksvraag en belangrijkste thema's
Week 14	Eindevaluatie	Indienen masterproef
Week 17	Juryweek	
Week 19	Bekendmaken punten + feedback	

## evaluatieprocedure

De masterproef omvat 30 studiepunten en wordt individueel uitgewerkt, gepresenteerd en beoordeeld. De puntenverdeling verloopt als volgt:

- 60% van de punten staan op het jaarwerk en worden door de promotor en de begeleider toegekend.
  - Hier worden je vooronderzoek, je onderzoeksvraag en onderzoeksmethode, het ontwerp- en/of onderzoeksproces, het resultaat en de output, alsook je bijdrage in groepswork (indien van toepassing), en de wisselwerking met de (co-) promotor beoordeeld.
  - Concreet betekent dit dat zowel het proces (de tussentijdse evaluatiemomenten en andere opdrachten en contactmomenten doorheen het jaar) als de finale masterproef worden beoordeeld door de promotor.
  - Na elk evaluatiemoment ontvangt de student een evaluatiefiche waarop diens quoterings en vooruitgang in verschillende onderdelen te volgen is.
- 40% van de punten worden toegekend op basis van een mondelinge presentatie voor een jury die hoofdzakelijk bestaat uit externe leden.

## evaluatiecriteria

1. De student kan een op onderzoek gefundeerd project genereren.
2. De student kan zelfstandig methodologisch te werk gaan.
3. De student kan continu en creatief zijn kennis uitbreiden.
4. De student kan een complex architecturaal vraagstuk kritisch situeren.
5. De student kan intercultureel denken en handelen.
6. De student kan zijn onderzoek communiceren aan een breed scala van stakeholders (internationaal, cross disciplinair,...).
7. De student kan op persoonlijke wijze zijn onderzoek grafisch, schriftelijk en mondeling communiceren vanuit architecturaal of artistiek perspectief.
8. De student kan een eigen onderzoek- of projectstrategie formuleren.

## output, deadlines en vormvereisten

Het onderzoek zal resulteren in een wetenschappelijk geschreven tekst, onderbouwd met illustraties, tekeningen of andere visualisaties. Deze bevat o.a. volgende elementen: inleiding en status quaestionis, onderzoeksvraag, methodologie (tools, bespreking bronnenmateriaal, theoretisch kader, concepten, gehanteerde terminologie), corpus, conclusie, afbeeldingenlijst, bijlagen, bibliografie. Deze verschillende elementen en hoofdstukken worden stapsgewijs doorheen het jaar opgebouwd. De student wordt aangemoedigd een aantrekkelijke geheel/boek met aandacht voor grafiek op te maken.

Werkstuk	Datum	Vormvereisten
<b>SEMESTER I</b>		
Reflectie archiefweek	Week 7	PowerPoint of tekstdocument met een overzicht van de eerste onderzoeksresultaten per geraadpleegde bron (Diplomatiek Archief, Plenum, Belgicapress, ...), tijdlijn en identificatie belangrijkste actoren
Bibliografie	Week 10	Verkennde bibliografie met minstens 5 boeken, 3 wetenschappelijke bundels, 5 artikels, 5 krantenartikelen en 3 archieffondsen
Tussentijdse presentatie 1	Week 12	Presentatie met begeleidende slides van de voorlopige onderzoeksresultaten en onderzoeksvraag + werkplan tweede semester

<b>SEMESTER II</b>		
Tussentijdse presentatie 2	Week 3	Presentatie met begeleidende slides van de voorlopige onderzoeksresultaten, uitgewerkte onderzoeksvraag en belangrijkste thema's en concepten
Presentatie beeldmateriaal	Week 5	Presentatie en toelichting beeldmateriaal (bronnenmateriaal zoals plannen, foto's, schetsen en zelf vervaardigd materiaal) en identificeren lacunes en mogelijke pistes
Tussentijdse presentatie 3	Week 8	Presentatie / proefjury van de voorlopige onderzoeksresultaten, uitgewerkte onderzoeksvraag en belangrijkste thema's en concepten
Bibliografie	Week 10	Uitgewerkte versie van de bibliografie, met aandacht voor correct refereren
Finale tekst	Week 14 (onder voorbehoud)	Indienen 'platte tekst': afgewerkte tekst in een word-document met voetnoten, bibliografie en bijlagen
Finale masterproef	Week 15 (onder voorbehoud)	Indienen afgewerkte masterproef (tekst + grafiek/lay-out)
Jury	Week 17 (onder voorbehoud)	